

ARĪ JELGAVĀ SLĀPST PĒC GRĀMATĀM

Baiba Īvāne, Dagnija Avota

Jelgavas pilsētas bibliotēka

20.01.2020.

1920. gada 30. martā Jelgavas vietējā laikrakstā atspoguļots pilsētas domes sēdē apspriestais jautājums par pilsētas bibliotēkas dibināšanu:

“Brīvlasītavas pastāv jau visās ievērojamākās pilsētās, un, pēc privāto grāmatīgotāju novērojumiem, plašākas masas arī Jelgavā slāpst pēc grāmatām. Dome piekrīt brīvlasītavas iekārtošanai un ievēl sevišķu bibliotēkas komisiju: I. Lazdu, Severi, Vāckāj jkdzi, A.Fortiņu, Grīnfeldu, Gemutu.”

Komisijas darbība nav vienkārša, un presē tiek atspoguļoti arī sarežģījumi bibliotēkas dibināšanas sākumā, tā 1920. gadā laikrakstā “Zemgalietis” lasām: “Pagājis ilgāks laiks, kamēr pilsētas dome [...] taisīja lēmumu nodibināt Jelgavas pilsētas bibliotēku un brīvlasītavu. Šī nodoma realizēšanai ievēlēja atsevišķu komisiju, kura ar sparū ķērās aprādītai lietai klāt. Rādījās, ka nepaies ne nedēļa un viss būs nokārtojies tā, ka pilsēta un līdz ar to arī strādnieki tiks pie garīgās barības, pie vietas, kur lietderīgi pavadīt savu atpūtas laiku. Tomēr [...] lieta sāka novilcināties. Brīvlasītavas komisijai nācās atdurties uz šķēršļiem. Pilsētas valde negribēja izsniegt no domes atvēlēto rīcības kapitālu, pamatodama to ar pilsētas budžeta sašaurināšanu.”

Neskatoties uz sarežģījumiem, pilsētas komisija rosīgi darbojas, un jau 10. jūnijā pilsētas brīvlasītava un bibliotēka sagaida savus pirmos lasītājus – vispirms Zaļā ielā 12, bet jau pēc 7 mēnešiem Ezera ielā 6. Bibliotēka atvērta katru dienu no 16 līdz 22 vakarā, lasītāju rīcībā ir ap 500 grāmatu un 12 nosaukumu laikrakstu trijās valodās. Pilsētas iedzīvotāji lūgti palīdzēt papildināt krājumu, ziedojot bibliotēkai grāmatas un žurnālus.

Jelgavas pilsētas bibliotēka savā otrajā mājvietā Ezera ielā, pie Tirgus laukuma (tagad Hercoga Jēkaba laukums) 20. gadsimta 30. gados.

Pirmajā bibliotēkas darbības gadā ziedojumos savākts ap 2000 grāmatu. 1932. gadā bibliotēkas fondā ir jau 12 000 grāmatu, 20 laikrakstu, 35 žurnāli. Bibliotēkā ir 1175 lasītāji un ap 18 000 apmeklējumu. Lasītāju sadalījums pēc tautībām – 966 latvieši, 70 krievi, 105 ebreji, 4 lietuvieši, 8 poļi, 1 lībis, 1 čehs. Lasītāji uzskaitīt arī pēc vecuma, cītīgākie – 15 līdz 20 gadus veci, to skaits – 349.

Darbinieki

Bibliotēkas vadītājs kopš 1925. gada ir skolotājs, grāmatu draugs Ēvalds Ļucis, aktīvs un dedzīgs sava darba darītājs. Piemēram, tolaik vien 1923. gadā dibinātajā Latvijas bibliotekāru biedrībā 1939. gadā ir jau 93 biedri, un starp viņiem arī Jelgavas pilsētas bibliotēkas vadītājs. Ē. Ļucis dzimis 1881. gadā Vaiņodē, beidzis Baltijas skolotāju semināru ar tautskolotāja tiesībām, vienlaikus strādājis gan par Jelgavas skolotāju institūta pārzini, gan Jelgavas pilsētas bibliotēkas pārzini jeb vadītāju.

Bibliotēkas pirmais pārzinis Ē. Ļucis (1881–1944), foto no grupas uzņēmuma 1940. gadā.

No 1936. gada līdz 1941. gadam Jelgavas pilsētas bibliotēkā par bibliotekāra palīdzi strādājusi arī vēlāk ievērojamā latviešu aktrise, par “teātra karalieni” dēvētā Elza Radziņa (1917–2005), tolaik – Elza Podnieks. Tolaik vēl 20 gadīgās jaunkundzes pienākumi bibliotēkā bija pēc pieprasījuma sameklēt lasītājam grāmatas un no otrā stāva ar auklas liftu nosūtīt tās lejā uz izsniegšanas vietu, tolaik dēvētu par “leti”.

Elza Podnieks ar kolēģēm bibliotēkā, fotokopija no E. Radziņas (dzim. Podnieks) personīgā arhīva, kopija glabājas Jelgavas pilsētas bibliotēkas krājumā.

Rozes jaun kundzes izsitumi

Bibliotēkai allaž bijusi nozīmīga loma ikvienas kopienas dzīvē, un vietējie iedzīvotāji vienmēr sekojuši līdzīgi tam, lai bibliotēkā būtu pieejamas jaunākās grāmatas. Un ne tikai tam. Par to varam pārliecināties, lasot arī tā laika presi. Tā 1920. gadā laikrakstā "Zemgalietis" notiek publiska sarakste starp kādu bibliotēkas "vērīgu apmeklētāju" un Jelgavas pilsētas bibliotēkas–brīvasītavas sekretāru.

Noraizējies bibliotēkas apmeklētājs raksta:

"Jelgavas brīvasītavu sāk vairāk apmeklēt, tā kā pilsoņi sāk jau ar viņas nozīmi vairāk iedraudzēties. Tas ir labi. Brīvasītavās sanāk visādi ļaudis, kamdēļ jāprasa tādās iestādēs liela uzmanība ar tīrību, ar lipīgu slimību iezīmēm apmeklētāji nebūtu pielaižami, lai neizvazātu slimības. Tas jāievēro no publikas, bet arī no brīvasītavas apkalpotājiem. Vai mūsu brīvasītavas valde to ievēro, tas ir jautājums. /Kāds lasītājs/"

Jelgavas pilsētas bibliotēkas un brīvasītavas sekretārs Ed. Lācis atbild izsmeļoši. Sarakste, kas šodien, visticamāk, notiktu sociālo tīklu komentāru nebeidzamajās slejās, tolaik tradicionāli notiek ar drukātās preses palīdzību un atspoguļo vienlaikus ne tikai konkrētu konfliktu, bet gan plašāku sociālo fonu 20. gadsimta 20. gadu Jelgavā:

"Jelgavas brīvasītavas lietā kāds apmeklētājs iesūtījis mazu aizrādījumu. Jāpiecējas, ka sāk gar lasītavu interesēties un ka katrs nāk palīgā ar derīgiem padomiem. Attiecībā uz minēto aizrādījumu "Zemgalieša" 264. num., to nu gan sacīt nevaram. Tas vienpusīgs un pat netaisns. Aizrādīt, ka bibliotēkas apkalpotājiem vajadzētu būt bez lipīgām slimībām ir pareizi, bet šoreiz – nevietā. Šinī gadījumā domāta ir bibliotēkare Rozes jkdze. Pareizi, viņai pašreiz izsitumi, bet ne lipīgi. Vai rakstītājs ir pārinteresējies, no kam tie cēlušies? Laikam ne. Paskaidrošu. Pilsētas dome kādā no pēdējām sēdēm atvēlēja bibliotēkai komisijas uzstādīto budžetu. Starp citu, bij nauda izprasīta malkai. Tomēr pilsētas valde kavējās malku dot. Bibliotēkare griezās pie valdes, bet kā atbilde – nepinaties tik daudz ar komisiju, bet gan ar valdi. Tā Rozes jkdze, sēdēdama aukstās telpās, pie loga saaukstējās. Ārsts rakstīja priekšā, lai R. jkdze paliktu slimības laikā gultā. Bet tā kā R. jkdzei rūp bibliotēkas lieta, tad viņa turpināja savu darbu aukstajās telpās, un kā sekas tam – izsitumi un tagadējā pateicība no apmeklētāja puses "Zemgalietī". [..]"

Komisijas locekļi nav izgrieztas lellītes

Bibliotēkas sekretāra Ed. Lāča atbildei ir arī turpinājums, kurā skaidri iezīmējas, ka patiesais strīdus iemesls ir kas cits, nevis Rozes jaun kundze un lipīgas slimības. Rakstītais tikai apliecina to, ka arī pirms simts gadiem, tāpat kā šodien, ikvienā jomā var notikt sadursme starp dažādām interesēm, reālām iespējām un vajadzībām, un katrs cenšas risināt problēmas, kā nu konkrētajā brīdī šķitis vispareizāk. Ed. Lācis, atbildot uztrauktajam lasītājam, tālāk raksta:

"Bet rakstiņa nolūks ir skaidrs tikpat kā vērojums, no kuras puses tas nāk. Apmeklētājs nesaka ne vārdu par to, ka vēl līdz šim laikam lasītavas un bibliotēkas telpās nav gaismas. To taču nedrīkst, tad paskaidrojumā tiks vainota pilsētas valde, resp. tās galva, ka tas aiz tiepības neļauj telpās ievilkt elektrību, kā to lēma dome. Neredz apmeklētājs arī to, ka laikrakstu lasītāji saspīesti mazajā istabiņā, un lielās stāv tukšas aiz tā iemesla, ka pilsētas valde nedod naudu

izprasītam un vajadzīgam krāsns remontam. Tāpat ne vārds par to, ka bibliotēkā trūkst visjaunāko izdevumu, jo tas atkal nāks uz valdes birkas, kura bremsē bibliotēkas komisijas darbību visos virzienos. Tad vajaga rakstiska pieprasījuma, tad personīga paskaidrojuma u.t.t. Kad beidzot darīts arī tas, tad komisijas kasierim jādzird, ka tik drīz jau to naudu dot nevarot. Vēl pārsprīdīšot par to valde kādā no savām sēdēm. Vienīgais, ko apmeklētāji varētu no komisijas prasīt, ir – patvarīga rīcība, neievērojot to, ko saka galvas kgs. Tā jau viņš pats arī rīkojas. Dzirdēju, ka dots rīkojums valdes loceklim Baltaitis kgam pārvietot bibliotēku uz Ezera ielu Nr.4. (darba kantora namā). Komisijai nekas nav sacīts, nedz pēc tās domām ir ticis prasīts. Komisijas locekļu starpā radusies vēlēšanās savu darbību galīgi izbeigt un bibliotēku atstāt savam liktenim. Tas tīri labi saprotams, jo komisijas locekļi nav taču izgrieztas lellītes. Būtu gan vēlams, ka plašākas pilsoņu aprindas līdz ar pilsētas domi painteresētos par to, vai pilsētas dome, resp. tās galva ir pilsētas dēļ vai pilsēta viņa dēļ. /Ed. Lācis. Jelg.pilsētas bibliotēkas un brīvlasītavas sekretārs/”

Neskatoties uz dažādiem sarežģījumiem un grūtībām, bibliotēka – brīvlasītava tomēr veiksmīgi turpina savu nesen uzsākto darbu, un arī telpu, apkures un apgaismojuma jautājumi tiek pakāpeniski atrisināti. Par to, kā bibliotēka pārceļas uz jaunām telpām un kādu pārbūvi piedzīvo, lasiet nākamajā publikācijā.

Izmantotie avoti

1. Jelgavas bibliotēku vēsture, 1775 - 1945 : maģistra darbs / Dagnija Avota ; Latvijas Universitāte, Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes nodaļa ; nodaļas vadītāja Baiba Sporāne ; maģistra darba zinātniskais vadītājs Viesturs Zanders ; recenzents Andris Vilks.
2. Zemgaliētis, Nr.267 (1920, 17.nov.)
3. Zemgaliētis, Nr.264 (1920, 21.nov.)
4. Zemgaliētis, Nr.294 (1920, 23.dec)
5. Zemgaliētis, Nr.187 (1920, 23.dec)
6. Jelgavas pilsētas bibliotēkas nublicētie materiāli
7. Latvijas bibliotēku padomes gada grāmata : pirmais gads. - Rīga : Kultūras fonda izdevums, 1926. - 163 lpp.